

This programme is funded
by the European Union

ЈАС МОЖАМ!
МЕ ШАЈ!
І САЊ

**ДОСТАПНОСТ И ПРИСТАП ДО УСЛУГИТЕ
ЗА ПОДДРШКА НА ЖЕНИТЕ И НА
ДЕВОЈКИТЕ РОМКИ КОИШТО
ПРЕЖИВЕАЛЕ НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИ
ВО КИЧЕВО, КУМАНОВО, ВЕЛЕС,
ШТИП, КОЧАНИ И ПРИЛЕП**

ДОКУМЕНТ ЗА ПОЛИТИКИ

**ДОСТАПНОСТ И ПРИСТАП ДО УСЛУГИТЕ
ЗА ПОДДРШКА НА ЖЕНИТЕ И НА
ДЕВОЈКИТЕ РОМКИ КОИШТО
ПРЕЖИВЕАЛЕ НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИ
ВО КИЧЕВО, КУМАНОВО, ВЕЛЕС,
ШТИП, КОЧАНИ И ПРИЛЕП**

ДОКУМЕНТ ЗА ПОЛИТИКИ

Мај, 2019

Издавач: **ЗДРУЖЕНИЕ „НАЦИОНАЛЕН РОМСКИ ЦЕНТАР“** - Куманово

Авторка: **Стојанка Мирчева**

Лектор: Лидија Вангелова Андреева

Дизајн на корица и компјутерска подготовка: Зоран Величковски

Овој документ е изработен во рамките на проектот „Поддршка на жени Ромки да ги идентификуваат нивните потреби, да ги побараат своите права и да се зголеми пристапот до услуги за оние што преживеале насилство“, имплементиран од Националниот ромски центар, во рамките на Регионалната програма на Европската Унија и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми – промена на ставови“.

Оваа публикација е изработена со финансиска поддршка на Европската Унија. Нејзината содржина е предмет на единствена одговорност на Националниот ромски центар и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија. Содржината на оваа публикација не нужно ги одразува ставовите на Телото на ОН за родова еднаквост и зајакнување на жените UN Women, неговиот Извршен одбор или земјите членки на Обединетите нации. Ознаките во оваа публикација не имплицираат мислење за правниот статус на која било земја или територија, нејзините органи или за ограничување на границите. Текстот не е уреден според официјалните стандарди за објавување и UN Women не прифаќа никаква одговорност за грешка.

Насилството врз жените ги погодува жените од сите општествени групи и претставува кршење на нивните човекови права и дискриминација. Но жените и девојките Ромки се изложени на посебни облици и на зачестено насилство од различен вид со што се мултиплицираат негативните последици. Насилството врз жените и девојките Ромки ја отсликува и родовата нееднаквост и структурната дискриминација со која се соочуваат. Насилството врз жените Ромки е засилено заради вкрстување на многубројни фактори кои ја дефинираат положбата на жената Ромка во општеството и во семејството. Сиромаштијата, исклученоста од пазарот на труд и од образованието, ограничената социјална и здравствена заштита, несоодветното домување и згрижување на децата претставуваат препреки за излез од насилството и добивањето помош и поддршка.

Прифаќањето на традиционалните вредности на ромската заедница во поширокото општество како дадени и 'својствени' за Ромите понатаму ја влошува состојбата со насилството врз жените и девојките Ромки и претставува структурна дискриминација. Оваа состојба резултира со зголемување на исклученоста на жените Ромки од поддршка и заштита од насилство врз жени и ги намалува нивните опции за излез од насилството во и надвор од нивната заедница.

Потребно е да се нагласи важноста од разгледување на борбата против насилството врз жените и децата (вклучително и при давање специјализирани услуги на поддршка) во пошироката рамка дефинирана со меѓународните документи.

Фотографијата е преземена од <https://nickholdstock.com>

МЕЃУНАРОДНАТА РАМКА:

1. го третира насилството врз жените како облик на дискриминација на жените и сериозно кршење на женските човекови права
2. предвидува обврска за државите да предвидат сеопфатни мерки за превенција;
3. предвидува обврска за државите да ги инкриминираат облиците на насилство врз жените и да овозможат пристап до правда за жртвите;
4. предвидува обврска за државите да воспостават ефикасни механизми за нивна заштита и
5. предвидува обврска за државите да обезбедат специфични услуги во согласност со нивните потреби.

Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција) претставува прв правно обврзувачки инструмент со детални дефиниции на насилството врз жените, домашното насилство, родот, родово заснованото насилство и на видовите насилство. Република Северна Македонија ја потпиша Истанбулската Конвенција на 8 јули 2011 година, а Собранието донесе закон за ратификација на Конвенцијата на 22.12.2017 година. Со поднесувањето на инструментот за ратификација на 23 март 2018 година Република Северна Македонија е 29-тата држава членка на Советот на Европа што ја ратификувала Конвенцијата. Во Република Северна Македонија Конвенцијата стапи во сила на 01.07.2018 година.

Националното законодавство не ги препознава сите облици на родово базирано насилство врз жените. За прв пат во 2004 година некои од формите на родово засновано насилство се правно регулирани преку санкционирање на облиците на семејното насилство.

Оттука, повеќето политики и стратегии се сосредоточуваат на семејното насилство, додека останатите форми на насилство врз жените остануваат нерегулирани. Исто така, актуелното законодавство за семејно насилство е родово-неутрално и не ги препознава специфичните аспекти на семејното насилство.

Насилството врз жените и понатаму претставува огромен предизвик во државата во однос на нивоата на политики и законско препознавање за сеопфатно справување со сите форми на насилство врз жените поврзано со позиционирањето на насилството врз жените во асиметријата на моќ меѓу жените и мажите.

ИНФОРМАЦИИ ЗА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Здружението Национален ромски центар од Куманово спроведе истражување за достапноста и пристапот до услугите за жените и девојките Ромки кои преживеале насилство врз жени. Истражувањето се спроведе во рамките на проектот „Поддршка на жени Ромки да се идентификуваат нивните потреби, да ги побараат своите права и да се зголеми нивниот пристап до услугите за жени кои преживеале насилство“, бр. 0010517 со поддршка на UN Women.

Целта на проектот е намалување на дискриминацијата и насилството врз жените и девојките Ромки во Република Северна Македонија. Посебна цел на проектот е обезбедување пристап и давање услуги за ромските жени и девојки соочени со дискриминација и насилство, родова еднаквост, остварување ефективна комуникација меѓу граѓанското општество и релевантните институции, како и застапување за навремени, достапни и квалитетни услуги. Истражувањето се спроведе во шест општини: Кичево, Куманово, Велес, Штип, Кочани и Прилеп.

Истражувањето, по својот карактер, е квалитативно и дескриптивно, што е дефинирано од предметот и целите на истражувањето – анализа на пристапот на ромските жени и девојки, коишто претрпеле насилство врз жени, до достапните услуги на поддршка. Теоретско-правната рамка на истражувањето е детерминирана со одредбите на ЦЕДАВ, Општите препораки на ЦЕДАВ Комитетот и одредбите на Истанбулската конвенција. Истражувањето поаѓа од 4 клучни концепти: насилство врз жени, родово разбирање на насилството врз жените (НВЖ), услуги за поддршка и пристап до услугите. За целите на истражувањето, операционализацијата на дефинициите е направена според Појаснувачкиот извештај кон Истанбулската конвенција и Минимум стандардите за услуги на поддршка на Советот на Европа (СНЕ).

Истражувањето се спроведе преку спроведување интервјуа и ги опфати сите даватели на услуги на локално ниво, односно јавните установи и граѓанските организации, како и перспективите на жените Ромки кои претрпеле насилство врз жени.

Имајќи предвид дека корисничките на услуги имаат најверодостојни искуства со пристапот до услугите, особено драгоцен извор на податоци се жените Ромки и нивните искуства. Важно е да се нагласи дека главна цел на наодите собрани од жените Ромки е да се претстават личните перцепции, искуства и знаење, а не да се даде приказ на ‘објективната реалност’ за пристапот до услугите. Затоа, при читањето на наодите треба да се имаат на ум два важни фактора кои влијаат на потенцијалот за генерализација на наодите и ја ограничуваат нивната релијабилност. Тука, пред сè, мора да се има предвид бројот на жените Ромки и пристапот до нив за спроведување на групните интервјуа. Имено, бројот на испитаничките е релативно мал, додека пристапот до жените Ромки е направен преку локалните организации за унапредување на правата на Ромите во шесте општини во кои се спроведе истражувањето: Куманово, Велес, Штип, Кочани, Прилеп и Кичево. Односно опфатени се оние жени кои користеле некаква поддршка од ГО за прашања поврзани со унапредувањето на правата на Ромите, а во групното интервју учествуваа жените што се согласија на тоа. Не помалку значајна е нивната вознемиреност од навраќање на непријатните доживувања, што влијаеше врз сосредоточеноста на нивните искуства со пристапот до услугите.

Фотографијата е преземена од <https://www.freepik.com/>

МЕТОД НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Основна задача на истражувањето за „Достапност и пристап до услугите за жени и девојки Ромки кои преживеале насилство врз жени во Куманово, Велес, Штип, Кочани, Прилеп и Кичево е да придонесе кон унапредување на пристапот до услугите за поддршка на жените и на девојките Ромки на локално ниво, како и зголемување на достапноста на навремени и квалитетни услуги преку препознавање на специфичните потреби за поддршка и заштита од насилство и дискриминација на жените Ромки.

Цели на истражувањето

- Преку емпириски анализа на достапните услуги на поддршка и заштита на ромските жени и девојки кои претрпеле родово базирано насилство, да се обезбеди знаење за нивниот пристап до услугите;
- Да се добие првичен увид во специфичните потреби за поддршка и заштита на жените и девојките Ромки кои претрпеле НВЖ;
- Да се скицира пристапот до услугите за поддршка коишто им користат на жените Ромки на локално ниво.

Истражувањето опфати собирање квалитативни податоци во шест општини и тоа: Куманово, Велес, Штип, Кочани, Прилеп и Кичево. Истражувањето се спроведе во периодот од 1 април до 10 мај 2019 година, а собирањето теренски податоци се спроведе од 11 април до 24 април 2019 година.

Извори на податоци за достапноста и пристапот на жените и на девојките Ромки до услугите за поддршка се: 1. изјавите на жените Ромки кои учествуваа во групните интервјуа; 2. изјавите на интервјуираните стручни работници/чки од надлежните јавни установи, како и 3. дискусиите на учесниците во фокус групите од граѓанските организации (ГО) во шесте градови кои прифатија да учествуваат во истражувањето.

Собирањето податоци е спроведено по пат на интервјуирање лице в лице со примена на два инструменти:

1. полуструктуриран протокол за интервју со жени Ромки кои користеле услуги на поддршка и заштита од НВЖ кои ги даваат ГО и
2. полуструктуриран протокол за интервју со стручни работници/чки во ЦСР и претставници/чки од ГО.

Спроведени се вкупно 18 интервјуа со вкупно 38 испитанички/ци, од кои 17 жени Ромки учествуваа во 5 групни и во едно индивидуално интервју, со 9 стручни работнички/ци од ЦСР и од Центарот за упатување на жртви на сексуално насилство се спроведени 6 индивидуални интервју и една фокус група. Спроведени се 4 фокус групи и едно индивидуално интервју со 12 претставнички/ци од 10 ГО. Сите интервјуа беа предмет на информирана согласност од испитаничките/ците и беа спроведени со строго почитување на анонимноста и доверливоста. Беа земени предвид етичките принципи за вклучување на ранливите лица во истражувањето.

Достапноста на услугите за поддршка за секоја жена којашто претрпела насилство врз жени, пристапот до нив, како и квалитетот на услугите е детерминиран од рамката во која е сместено разбирањето на насилството врз жените од страна на давателите на услуги. Оттука и достапноста и пристапот до услугите за поддршка на жените и на девојките Ромки, што е посебен интерес на истражувањето, поаѓа од рамката во која генерално се позиционирани услугите за поддршка за сите жени. Во македонското општество, поимот за насилство врз жените не е вкоренет во правната традиција или во функционирањето на националните системи за давање помош и поддршка на жените кои претрпеле насилство. Во оваа смисла, наодите од интервјуата и од дискусиите во фокус групите со стручните работнички/ци од ЦСР и со претставничките/ците од граѓанските организации на локално ниво, коишто учествуваа во истражувањето, ја отсликуваат индивидуалната перцепција и сензибилност на давателите на услуги за насилството врз жените. Дополнително, примероците на истражувањето не дозволуваат сосема сигурни генерализации. Ова особено се однесува на примерокот на жени Ромки кои претрпеле НВЖ, кој е многу ограничен во бројот, а освен тоа, вклучува само жени кои се обратиле за помош во некоја од граѓанските организации за унапредување на правата на Ромите.

Капацитетите за препознавање на различните видови насилство врз жените и давањето на услугата за поддршка, заснована на родово разбирање на насилството, е предуслов за секоја дискусија поврзана со услуги за помош и поддршка на жените кои претрпеле насилство врз жени.

НАСИЛСТВОТО ВРЗ ЖЕНИ Е ЛИМИТИРАНО НА ОБЛИЦИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Меѓу учесниците во истражувањето доминира дискурсот на лимитирање на насилството врз жени на облици на семејно насилство. Сепак, кај женските ГО кои даваат услуги за поддршка на жените жртви на семејно насилство постои препознавање и на другите видови

на НВЖ, како што се демнење, сексуално насилство, принуден брак, присилен абортус. Меѓу испитаничките/ците од ГО за унапредување на правата на Ромите (ГОРП) преовладува лимитирање на НВЖ на семејно насилство.

РОДОВОТО РАЗБИРАЊЕ НА НАСИЛСТВОТО ВРЗ ЖЕНИТЕ ГЕНЕРАЛНО НЕ СЕ ПОВРЗУВА СО РОДОВАТА АСИМЕТРИЈА НА МОЌ, ЗНАЧЕЊЕТО НА ОДНОСОТ МЕЃУ ЖРТВИТЕ, СТОРИТЕЛИТЕ, ДЕЦАТА И НИВНАТА ПОШИРОКА ОПШТЕСТВЕНА СРЕДИНА.

Родовото разбирање на насилството врз жените се поврзува со бројот на жените кои бараат помош во однос на бројот на мажите, како и тоа што најчесто мажите се јавуваат како сторители. Испитаничките/ците и од институциите и од граѓанските организации доминантно се осврнаа на традиционалните родови улоги и на патријархалните вредности, но отсуствува врската со родовата асиметријата на моќ. Овој пристап, според кој родовата нормативност почесто се дискутира или се гледа како дадена, но не се оспорува, има потенцијал за зајакнување на традиционалните родови улоги, наместо постигнување родова рамноправност. Од друга страна пак, само неколкумина од испитаничките/ците се свесни за ефектите на родовата асиметрија. Тие јасно укажаа на родовата асиметрија во моќта како корен на насилството врз жените, заземајќи критичко гледиште и спрема разбирањето на традицијата и нејзина злоупотреба за оправдување на НВЖ.

„...Традицијата е една од причините за семејното насилство од причини што традицијата доаѓа некако како тие да се заштитат со традицијата за да може тој да врши насилство врз неговата сопруга... традицијата не значи насилство, но некои, определен круг на луѓе на тој начин го толкуваат, така им одговара и си продолжуваат со тој начин на живот,“ (17.ФГ.6-Б. ГОРП).

Фотографијата е преземена од <https://pixabay.com/>

ГЕНЕРАЛНО ОТСУСТВУВА РАЗБИРАЊЕ ДЕКА НВЖ Е И ПРИЧИНА И ПОСЛЕДИЦА НА НЕЕДНАКВИТЕ ОДНОСИ НА МОЌ МЕЃУ ЖЕНИТЕ И МАЖИТЕ

Мнозинството испитанички/ци работат во рамките на човековите права на жртвите. Меѓутоа, дискутабилна е врската што ја поставуваат меѓу заштитата на човековите права и НВЖ. Имплицитно се префрла одговорноста за насилството врз жената. Истовремено, постојат дилеми за препознавањето на индивидуалните потреби на жената која претрпела насилство и нивното вистинско адресирање кое резултира со зајакнување на жената. Се создава впечаток дека правата на жените добиваат повеќе декларативен карактер отколку практичен. Дел од испитаничките/ците посочија дека имаат „еднаков пристап кон сите“ и дека „не постои дискриминација“ и не треба да има разлики во постапувањето, без оглед на полот или етничката припадност. Две испитанички експлицитно го позиционираат НВЖ во рамката на човековите права како кршење на човековите права на жените, што повлекува нулта толеранција.

„...Нула толеранција кон насилството. Човековите права не даваат за право да се врши насилство од кого било и на кој било начин.“ (9.ФГ.3.А)

НЕДОСТАСУВА СПЕЦИФИЧНО ЗНАЕЊЕ ЗА ОДРЕДБИТЕ НА ИСТАНБУЛСКАТА КОНВЕНЦИЈА

Повеќето испитанички/ци изјавија дека само слушнале дека постои таква Конвенција и дека се многу слабо запознати со содржината. Тие знаат дека Конвенцијата се однесува на спречување на насилството врз жените, но им недостига специфично знаење за одредбите и за влијанието врз нивната работа со жените жртви на насилство.

ПРИСУТНИ СЕ ОБУКИ ЗА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Присутни се обуки за семејно насилство кои се поврзани со лиценцирањето и најчесто ги обезбедува Заводот за социјални дејности. Меѓутоа, дел од испитаничките укажаа дека учествувале и на обуки организирани од граѓанските организации. Во поглед на содржината на обуката и корисноста во работењето, доминантна перспектива на испитаничките/ците од јавните установи е дека обуките за семејно насилство се многу општи и теоретски, опфаќаат презентирање на законските норми. Повеќето од обуките што ги посетуваат испитаничките/ците од граѓанските организации се поврзани со дискриминација, насилство врз жени и родова рамноправност, но имаат проектен карактер, за времетраењето на конкретен проект. Отсуствува специјализирана обука која опфаќа давање директна услуга на жени кои претрпеле насилство, како и за постапување со специфични облици на насилство и со маргинализирани групи жени.

ДОСТАПНИ СЕ НЕКОЛКУ УСЛУГИ ЗА ПОДДРШКА НА ЖРТВИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Центрите за социјална работа имаат законски мандат да обезбедуваат услуги за помош и поддршка и не се исклучително создадени за добросостојбата на жените жртви на насилство, туку се наменети на целото население. Давањето бројни услуги за поддршка од различни области на живеењето и за целата популација е, исто така, карактеристика на ГО за унапредување на правата на Ромите, како и на ГО кои работат генерално на унапредување на човековите права, и најчесто видот на услугата за поддршка, како и популацијата за која е наменета, зависи од конкретен проект.

Во шесте општини, кои се во опсегот на истражувањето, видот на услугата за поддршка што е достапна за жените жртви на семејно насилство е доминантно од советодавен карактер. Тие опфаќаат информирање и совет, психо-социјална поддршка, правна помош и застапување, економско зајакнување на жената жртва, предлог за изрекување привремени мерки за заштита во Основен суд, упатување на друга специјализирана услуга, еднократна парична помош. Од истражувачките наоди произлегува дека во обезбедувањето услуги, стручните работнички/ци од ЦСР во најголема мера опфаќаат информирање за правата и упатување до услуги кои ги обезбедуваат други организации. Меѓу испитаничките/ците преовладува критички осврт кон содржината и административните процедури за остварување на услугата. Во поглед на здравствените услуги за жените жртви на семејно насилство, заедничко искуство меѓу сите испитанички/ци е дека добивањето здравствена услуга, како и медицинска документација не е бесплатно за жените кои претрпеле семејно насилство. Истражувачките наоди упатуваат дека сместувањето на жените на безбедно место има многу мала примена. Во поглед на интервентното сместување на жените кои претрпеле семејно насилство целосно отсуствува постоење специјализирани кризни центри на локално ниво. Надминувањето на отсуството на ваква специјализирана услуга различно се остварува во секоја од општините. Во поглед на достапноста на услугите во текот на 24 часа, жените во шесте општини може да добијат итна услуга за поддршка надвор од работното време на ЦСР само доколку претходно побараат заштита од полицијата.

Во поглед на **услугите што ги обезбедуваат** ГО, повторно достапни се услуги само за облиците на семејно насилство. Проектната детерминираност за постоењето на услугите е, исто така, забележана и од испитанички/ците од ГОРП, што има директно влијание врз нивната одржливост и врз квалитетот. Директни услуги за поддршка на жените коишто претрпеле семејно насилство што се достапни на локално ниво, а кои се истакнати од страна на испитаничките/ците се: информирање и совет - телефонско или лице во лице, поддршка во криза и бесплатна правна помош. Оскудноста на услуги на локално ниво е адресирано од мнозинството испитанички/ци, а особено засолништа, доверливи СОС линии на локално ниво и кризни центри.

Најраспространетата услуга на локално ниво за поддршка за жените кои претрпеле семејно насилство е бесплатната правна помош од страна на ГО. Но воочени се неколку предизвици поврзани со давањето на оваа услуга на локално ниво, коишто може да ги сумираме на: 1. Недостапност на услугата на локално ниво; 2. Давање на услугата без почитување на стандардите за безбедност на жената која претрпела семејно насилство и 3. Трошоци поврзани со судските постапки кои не се опфатени со БПП.

Особено значајни за зајакнување на жените се активностите на ГО што се однесуваат на давање услуга за социјално вклучување преку курсеви и обуки за дооформување на образованието или доквалификација, како и поддршка при вработување. Не помалку значајни се активностите поврзани со градење капацитети за претприемништво на жените во руралните средини, како и подигање на свеста на населението за родовата рамноправност и за насилството врз жените.

ПРИСТАПОТ ДО УСЛУГИТЕ Е ОПРЕДЕЛЕН ОД ДОСТАПНОСТА НА РАЗЛИЧНИ ВИДОВИ УСЛУГИ НА ЛОКАЛНО НИВО, ДОСТАПНИ ИНФОРМАЦИИ НА ЈАЗИК РАЗБИРЛИВ ЗА СЕКОЈА ЖЕНА И ПРИСПОСОБЕНОСТ НА УСЛУГАТА НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПОТРЕБИ НА ЖЕНИТЕ ОД МАРГИНАЛИЗИРАНИ ГРУПИ.

Пристапот до услугите за поддршка на жените кои претрпеле НВЖ подразбира достапност на различни видови услуги на локално ниво, односно нивна рамноправна територијална дистрибуција. Следен важен аспект на пристапот до услугите се однесува на пристапноста на услугите за секоја жена. Тоа во себе вклучува достапни информации за видот на услугата во форма и на јазик разбирлив за секоја жена, како и приспособеност на услугата на специфичните потреби на жените од различни маргинализирани групи.

Фотографијата е преземена од <https://multimedia.europarl.europa.eu>

Меѓу мнозинството испитанички/ци не може да се идентификува загриженост дека јазичната бариера може да биде една од причините што го оневозможува барањето/добивањето помош и поддршка. На пример, неколку испитанички објаснија дека јазична бариера нема бидејќи *„имаат колега/колешка (кој работи на други проблематики) кој им помага со преводот на ромски јазик“*. Други споделија дека *„главно кај нас го разбираат и го зборуваат македонскиот јазик, значи тоа им е мајчин јазик и нема проблем по однос на говорот“*, додека некои испитанички/ци објаснија дека тие немаат потреба од преведувачи бидејќи жените жртви од ромската заедница кои не зборуваат македонски јазик се придружувани од лице кое разбира македонски јазик: *„делумно го разбираат, или таа си води придружба со неа. Доаѓа некој што разбира“*. Наодите упатуваат дека не постои системско решение во поглед на јазикот што го разбираат жените Ромки кои бараат услуга на поддршка, туку се применуваат *ad hoc* решенија кои не се секогаш соодветни на потребите на жените Ромки. Меѓу испитаничките/ците од ГО само организации кои работат на унапредување на правата на Ромите ги нудат услугите, покрај на македонски, и на ромски или на турски јазик.

Промоцијата на услугите што ја прават ГО најчесто е на македонски, а се користи и албанскиот и англискиот јазик. Само испитаничките/ците од ГОРП информацијата за услугата ја пласираат и на ромски јазик, а еден помал дел и на турски јазик.

- Меѓу ЖГО преовладува промоција на услугите за поддршка преку социјалните мрежи, со користење фејсбук страници, веб-страници и во рамките на глобалната кампања *16 дена активизам*. Исто така, често практикуван начин на промоција на услугата што ја даваат ГОРП е преку присуство на терен и комуникација со граѓаните во нивното место на живеење, преку печатени соопштенија, брошури и летоци што се лепат на места каде што се движат Ромите, најчесто во ромските маала. Од друга страна, промоцијата на услугите на поддршка што ги обезбедува ЦСР отсутува на локално ниво и зависи од активности за промоција организирани на централно ниво. Дополнително, значењето на промоцијата на услугите што ги обезбедуваат ЦСР е релативизирано со фактот што жените се запознати со услугите што ги обезбедува ЦСР и дека информацијата за нивните услуги до жените доаѓа преку другите институции. По исклучок, несистематска промоција се прави преку учество во емисии на локалните медиуми, како и на трибини што ги организираат ГО.

- *Препознавањето на специфичните потреби на жените и на девојките Ромки* се одликува со отсуството на поддршка од семејството и социјалната средина, што се поврзува со стигмата од ромската заедница на жените кои се осмелиле да побараат помош и да го пријават насилникот. Специфичната потреба за обезбедување засолниште и сместување е нагласена и од осудата и исклучувањето од средината затоа што жената Ромка го пријавила партнерот. Особено специфична потреба за жените и за девојките Ромки коишто претрпеле НВЖ се согледува во нивното економско јакнење, особено преку можноста за оформување образование и поддршка при наоѓањето работа, придружба во остварување на правата, личното јакнење и градењето на само-

довербата, но и потребата од поголема информираност и институционална поддршка за грижа за децата.

- **Обезбедување поддршка што ги задоволува идентификуваните специфични потреби на жените и на девојките Ромки** - Задоволувањето на специфичните потреби на жените и на девојките Ромки се обезбедува преку вистинската информираност на жените Ромки за тоа каде и како да побараат услуга за помош и поддршка. Клучно за остварување вистинска информираност е теренската работа во заедницата и видливоста на ГО, а особено угледот што го ужива ГО е и ефектот од претходните активности насочени кон целата популација кои имале ефекти врз надминување на традиционалните практики што ги оневозможуваат жените Ромки за целосно уживање на правата. Во добивањето на потребната услуга на поддршка критично е придружувањето на жената Ромка. Придружбата на жената Ромка, не само што ја охрабрува, туку и го олеснува пристапот до услугите што ги даваат другите институции и има ефект на културен медијатор. Поддршката 'од жена на жена' во барањето помош има многу пресудно влијание, посебно од жени Ромки коишто успешно се справиле со насилството, и ги пренесуваат своите искуства и ги охрабруваат.

Перспективата на жените и на девојките Ромки, коишто ги споделија своите искуства, се драгоцен и многу релевантни за добивање пообјективна претстава за искуствата во пристапот до услугите за поддршка и до потребната помош. Пристапот на жените Ромки кои претрпеле НВЖ до услугите на поддршка е условено од **достапноста на информацијата за поддршка и помош**. Информациите за тоа каде може да добијат помош и поддршка најчесто е преку **споделување информации „од жена на жена“ во опкружувањето на жените Ромки**, додека содржината на споделените информации за достапна поддршка на жените кои трпат семејно насилство меѓу жените Ромки **е поврзана со видливоста и активностите на ГОПР што се однесуваат на целата популација**. Но исто така, силно влијание врз одлуката на жената Ромка дали ќе побара помош и каде, е во тесна врска со **двата клучни неформални извора на поддршкаж: родителите и пријателките**. **Соодветноста на поддршката и помошта на потребите на жените Ромки** е поврзана со **сослушување и прифаќање, обезбедување сместување, помош за оформување на образованието, помош за запишување на децата во градинка и помош за наоѓање работа за да стекнат економска независност**. **Добивањето правен совет и правна помош** се пресудни за нивното јакнење во моментите по прекинување на насилството. **Клучни двигатели за излез од насилството на жената Ромка е кулминацијата на насилството, проследено со атак врз децата**. **Возраста на децата** е, исто така, многу релевантна за одлуката на жената Ромка да не трпи насилството. Во оваа смисла, неколку испитанички споделија искуства дека откако децата ќе пораснат, особено момчињата, стануваат извор на поддршка и го превенираат натамошното насилство. Пресудно за излез од насилството **е поддршката и непосредната помош од жените Ромки во блиското опкружување**. Често, дадената помош за бегство од актуелното насилство од друга жена Ромка има пресудно значење за животот и добросостојбата на жената која трпи насилство. **Клучни препреки за излез од насилството** на жената Ромка, според наративите на испитаничките се ситуирани во три примарни состојби: **стигмата од средината и нанесувањето срам врз децата, стравот од ново насилство како резултат на пријавувањето и финансиските услови**.

Искуствата на испитаничките во добивањето помош и поддршка од релевантните чинители на локално ниво се многу важни земајќи го предвид начинот на споделување на информации „од жена на жена“ во опкружувањето на жените Ромки. **Искуствата со релевантните чинители надлежни за обезбедување услуга на помош и поддршка** се движат од целосно незадоволство од постапувањето и недоверба, до задоволство од добиената помош. Незадоволство од ЦСР е поврзано со инертноста и незаинтересираноста на стручните работнички/ци на локално ниво во обезбедувањето помош, со чувство на навреденост, понижување и огорченост од односот на стручните лица од ЦСР. Четири од вкупно 17 испитанички

имале позитивно искуство во наоѓањето решение за проблемот со семејно насилство. Незадоволството од постапувањето на полицијата создава чувство дека полициските службеници се незаинтересирани за состојбата во која се наоѓаат жените што бараат помош. Позитивните искуства од контактот со полицијата се однесуваат на ефектот од полициската интервенција, но и од односот на полициските службеници кон нив во моменти непосредно по насилството.

ПРЕПОРАКИ

За да се унапреди пристапот до услугите за поддршка за жените и на девојките Ромки коишто претрпеле НВЖ, фокусот треба да се стави на тоа како да се пренесе до нив вистинска и навремена информација за тоа каде и од кого можат да побараат и да добијат поддршка. Пласирањето на информацијата на јазик и во формат разбирлив за жените и за девојките Ромки е тесно поврзано со достапноста на различни видови услуги на поддршка за сите облици на насилство врз жени на локално ниво. Овие препораки директно произлегуваат од наодите на спроведеното истражување.

- **Исклучително важно за достапноста на услугите за поддршка на жените кои претрпеле НВЖ, вклучително и жените Ромки, е да се воведат законска дефиницијата на насилството врз жените, проследено со облиците на НВЖ, видовите општи и специјализирани услуги и стандардите за давање услуги.**
- **Унапредување на системската чувствителност за родовата заснованост на насилството врз жените преку:**
 - развивање програми за обука и системско спроведување структурирани обуки за сите даватели на услуги, а особено за дискриминација; рамноправност меѓу жените и мажите во општеството и во семејството; идентификација на предрасудите и справување со родовите стереотипи; родово сензибилно постапување со почитување на мултикултурната различност; директна работа со жените кои претрпеле НВЖ: специфични потреби на особено ранливите жени заради јазичните бариери, припадноста на малцински групи, социјалната исклученост, болест или која било друга состојба што ги прави жените особено ранливи.
- **Континуирано градење на капацитетите на ГО, а особено ГОПР кои даваат услуги за поддршка на жените Ромки кои претрпеле НВЖ, особено преку:**
 - унапредување на знаењата и градење систем на вредности заснован врз клучните принципи на кои се заснова давањето услуги за поддршка на жените кои претрпеле НВЖ, а особено, создавање безбедно опкружување при давањето поддршка, сигурност и доверливост, почитување на достоинството и верување во исказите на жените кои претрпеле НВЖ, ефективно зајакнување на жените и помош за преземањето на одлуките за својот живот;
 - развивање и спроведување структурирани обуки за давање поддршка на жените Ромки кои претрпеле НВЖ, во рамките на севкупното работење на ГОПР;
 - воспоставување практика на редовна самоевалуација и надворешна евалуација и мониторинг на спроведувањето на стандардите за давање услуги на поддршка.

- Воспоставување и одржлива територијална и оперативна покриеност со различни видови услуги за поддршка на жените кои претрпеле НВЖ на целата територија на државата, а особено во руралните средини преку:

- одржливо долгорочно финансирање на специјализираните услуги за поддршка од сите форми на насилство врз жени кои се на располагање за сите жени и девојки, а особено за жените и за девојките Ромки. Особено значајно е остварувањето соработка со единиците на локалната самоуправа и градењето свест за финансирање од локалната самоуправа;

- вклучување на бизнис заедницата на локално ниво во финансирањето на услугите за поддршка и надминувањето на нивниот проектен карактер преку активности кои ќе овозможат препознавање и посакување родово одговорно буџетирање, но и директно учество во економското јакнење на жените Ромки кои претрпеле НВЖ.

- Вмрежување на ГОПР и партнерство на локално ниво со ЖГО кои даваат специјализирани услуги за поддршка со цел зголемување на пристапот на жените Ромки до услугите за поддршка, особено преку:

- градење партнерства меѓу ГОПР и ЖГО кои даваат специјализирани услуги за поддршка на локално ниво заради информирање на жените Ромки кои трпат НВЖ за достапните услуги и каде да ги побараат на јазик и начин кој одговара на потребите на жените и девојки Ромки;

- интегрирање содржини за информирање за услугите за поддршка во сите теренски активности на ГОПР, а особено преку присуство на терен и комуникација со граѓаните во нивното место на живеење, преку печатени соопштенија, брошури и летоци кои се лепат на места каде што се движат Ромите, најчесто во ромските маала, што ќе придонесе за вистинска информираност на жените и на девојките Ромки кои трпат НВЖ.

- Алоцирање на специјализираните услуги за поддршка на ГОПР, како што е теренска работа во заедницата, бесплатна правна помош, советување за сеопфатно остварување на правата, придружба и формирање групи за самопомош од „жена на жена“. Особено потребно е вос поставување постојано постоење на преведувачки и придружнички на жените Ромки кои претрпеле НВЖ при сеопфатното остварување на правата. За таа цел нужно е да се селектираат жени и девојки Ромки кои ќе бидат специфично обучени за родовата динамика на НВЖ, последиците и влијанието врз животот на жените Ромки, и кои ќе бидат препознатливи од сите даватели на услуги. Критично влијание врз вистинската информираност на жените и на девојките Ромки има споделувањето информации „од жена на жена“ во опкружувањето на жените Ромки, што наметнува поддршка за функционирање на неформалните групи на жени Ромки кои нашле излез од насилството. Особено важно е во овие процеси да се вклучат повозрасни жени Ромки, коишто на тој начин ќе придонесат кон постигнување двојна цел: директна поддршка на жените Ромки коишто трпат насилство, но и влијание за промена на закоравените ставови внатре во заедницата, кои вклучуваат осуда и стигматизирање на жените кои побарале излез од насилството.

- Неопходно е, во соработка со локалната самоуправа и бизнис заедницата на локално ниво, да се воспостават центри за интервентно сместување на жените коишто претрпеле НВЖ, како и да се обезбеди нивната одржливост преку државни и/или локални фондови.

- Воспоставување континуирани програми за економско јакнење на жените Ромки на локално ниво и социјално вклучување. Специфично на потребите на жените е поддршка за бесплатно сместување на децата во градинки и запишување во училиште, бесплатно дооформување на образованието и помош при вработување.

JAC MOXAM!
ME SHAJ!
I CAN